

Немања Д. Кицин¹

Универзитет у Београду, Филозофски факултет, 316.644:314.151.3314.151.3-054.7(497.11)

Одељење за психологију

Београд (Србија)

316.644:314.151.3314.151.3-054.7(497.11)

316.613.42:314.151.3-054.7(497.11)

Оригинални научни рад

Примљен 07/07/2023

Измењен 29/11/2023

Измењен 26/02/2024

Прихваћен 26/02/2024

doi: [10.5937/socpreg58-45375](https://doi.org/10.5937/socpreg58-45375)

УТИЦАЈ ЕТНИЧКЕ БЛИСКОСТИ И СОЦИОЕКОНОМСКОГ СТАТУСА МИГРАНАТА НА ЕМПАТИЈУ ДОМИЦИЛНЕ ПОПУЛАЦИЈЕ У СРБИЈИ

Сажетак: Циљ овог истраживања је да испита који фактори утичу на емпатијску реакцију домицилног српског становништва према мигрантима. Анализом варијансе указано је на то да постоје разлике у перцепцији избеглица са Блиског истока, који побуђују најмање емпатије, и избеглица из источне Европе који побуђују највише емпатије. Етнички фактор се показао као значајан за дискриминацију миграната, а иако социоекономски фактор није, интеракција између ова два фактора је имала маргиналну значајност. Поред ових налаза, утврђен је и утицај контекста. Када је реч о дискриминацији, испитаници не дискриминишу групе, емпатишу се подједнако са свим мигрантима у невољи, али уколико мигранти примају неке облике помоћи, постоје преференције према етнички ближим групама, нижег социоекономског статуса.

Кључне речи: етничка припадност миграната, избеглице, економски мигранти, емпатија, миграције

УВОД

Србија је била, и јесте, земља емиграције, а у претходних неколико деценија постала је и земља транзита на миграционом путу ка Европској унији (Bobić, 2013; Bobić & Babović, 2013). Статус транзитне државе омогућава јој да питање миграната држи изван фокуса креатора јавних политика због претпоставке да присуство миграната не утиче значајно на друштвене прилике у земљи јер је њихов боравак краткотрајан (Paradouroulou-Kourkoula, 2008). Очекивало се да ће Србија остати у овом статусу све док не дође до политичких или социоекономских промена које ће јој омогућити да постане и земља имиграције (Bobić, 2013). Поједини аутори су приметили да промене у геополитичким односима, економском развоју или имиграционим политикама

¹ nemanja.kidzin@f.bg.ac.rs

других држава такође могу од транзитних земаља да направе земље одредишта (Petrović & Pešić, 2017), односно да и спољашњи фактори могу бити довољан утицај да Србија постане и земља имиграције. Геополитички догађаји који су се десили у претходној деценији (нпр. Арапско пролеће на Блиском истоку и у Северној Африци, украјинска криза) доприносе вероватноћи управо тог сценарија, да Србија постане земља имиграције услед промена у окружењу, а не промена у самој Републици Србији.

Број људи који живе ван земље рођења данас је рекордан. Према Извештају ИОМ-а за 2020. годину, број међународних миграната процењен је на 281 милион на глобалном нивоу, од којих приближно трећина живи у Европи (International Organization for Migration, 2022), а око 250 хиљада тренутно се налази на територији Србије (Europe, 2022). Према подацима УН од почетка мигрантске кризе 2015. године до сада, процењено је да је око 1,5 милиона миграната прошло кроз Србију (The refugee and migrant crisis, 2022). Када говоримо о тражиоцима азила, њихов број је у великој мери био под утицајем кризе изазване вирусом ковид 19. Пре пандемије, односно 2019. године, било је годишње око 13 хиљада тражилаца азила (Beogradski centar za ljudska prava, 2020), током 2020. и 2021. тај број је пао на нешто мање од три хиљаде (Beogradski centar za ljudska prava, 2022). Њихова структура је обухватала готово искључиво мигранте са Блиског истока, пре свега из Авганистана, Пакистана, Ирака, Ирана, Сирије и Бангладеша (Beogradski centar za ljudska prava, 2020).

Са украјинском кризом дошло је до пораста миграната из источне Европе. Према Миграционом профилу за 2022. годину Комесаријата за избеглице и миграције Републике Србије, кроз Србију је 2022. године прошло 137.853 украјинских избеглица. Већина њих је била у транзиту, док им је у том периоду издато 24.443 пријаве боравишта („Migracioni profil za 2022“, KIRS). Исти документ извештава о томе да је у 2022. години одобрење привременог боравка добило нешто мање од 60.000 лица, од којих је 37,8% држављана Руске Федерације. Иако нема званичних података о укупном броју руских држављана који бораве у Србији за стално или привремено, процењује се да се њихов број креће око 200.000, а информативан податак је и да је основано око 4.000 нових фирми у протеклих годину дана, чији су власници руски држављани („U Srbiju je prošle godine došlo oko 200.000 Rusa“ – Euronews, 2023). Подаци, иако често недовољно прецизни, ипак указују на дискрепанцију која постоји између демографске стварности и уверења да миграната у Србији нема или да се код нас не задржавају. Сходно овоме, социолошка истраживања о перцепцији и интеракцији домицилне популације са мигрантском популацијом постају изузетно релевантна и битна тема. Посебно уз увиде да је та популација разнолика по факторима као што су земља порекла, разлози доласка, социјална и економска ситуација придошлица итд.

СТАВОВИ ПРЕМА МИГРАНТИМА У СРБИЈИ

Литература која проучава ставове према мигрантима изузетно је обимна, делимично и зато што се проучавању односа домицилног и мигрантског становништва може приступити кроз разноврсне социолошке, психолошке, политиколошке, економске и мултидисциплинарне дискурсе. Један од начина да се ставови проучавају и разумеју тако да обухвате разноврсност различитих теоријских приступа, јесте да се почне од

проучавања особина миграната које домицилно становништво види као релевантне и (не)префериране. Често се осетљивост на те карактеристике објашњава страховима и дилемама које поседује становништво земље пријема (Stephan et al., 1999), а које се углавном групишу у реалистичне претње, односно страх од угрожавања економског стања, и симболичке, страх од угрожавања културолошких и вредносних норми (Pereira et al., 2010; Župarić Pjić & Gregurović, 2012). Стога се у литератури издвајају две посебно важне групе особина миграната: социоекономски статус и етничка припадност.

Социоекономски статус миграната је релевантна особина с обзиром на то да домицилно становништво има тенденцију да мигранте доживљава као конкуренцију на тржишту рада (Quillian, 1995). Такође, додатна брига становништва земље пријема је да ће државно финансирање миграната оптеретити буџет, из чега произлази да ће преферирана категорија миграната бити она чији је економски статус виши и који стога нису зависни од помоћи државе (Naumann et al., 2018). Ипак, ситуација није тако једноставна, јер су социоекономске категорије практично нераздвојиве од категорије која разликује мигранте по мотиву напуштања матичне земље (Stephan et al., 1999). Таква класификација најчешће препознаје економске мигранте, односно особе које мигрирају првенствено мотивисане економским приликама, и избеглице, односно особе које се због основаног страха од прогона због расе, вере, националности, припадности одређеној друштвеној групи, или политичког мишљења налазе ван земље своје националности (Sironi, Bauloz, Emmanuel [eds.], 2019). Интересантно, ова сродна категорија даје супротне, контрадикторне ефекте (Jetten, 2019). Другим речима, став према избеглицама (економски више зависним од помоћи) понекад је позитивнији него према економским мигрантима (економски мање зависним), с обзиром на то да су они виђени као група која је у тежој ситуацији и која стога заслужује више помоћи (De Coninck, 2020), док се економски мигранти у појединим случајевима перципирају као опортунисти којима се ситуација треба отежати (Verkuyten, Mepham, Kros, 2018; Wyszynski, Guerra, Bierwiazzonek, 2020).

Економска претња се показала као релевантна посебно у друштвима као што је српско, где је економски и друштвени положај несигуран и неизванстан (Јовановић Ајзенхамер, 2020). Наташа Јовановић Ајзенхамер (2020) наводи у прилог овоме податке ЦеСида у којима се види да је раст у негативним ставовима према мигрантима са Блиског истока пропраћен и порастом у веровању да је разлог миграције побољшање економске ситуације, а не бекство од рата и насиља у земљи порекла (CeSid, 2019, 12).

Исто истраживање такође указује и на релевантност културолошке сличности за прихватање миграната у Србији (CeSid, 2019, 13). Мигранти, посебно они са Блиског истока (Јовановић Ајзенхамер, 2020), представљају и симболичку опасност, с обзиром на то да су перципирани као „други“, те су као такви виђени као претња за моралне, вредносне и културолошке норме домицилне популације (Mackie & Smith, 2016). Они у Србији представљају категорију према којој чак 40% грађана Србије има негативна осећања, што је налаз који се показао као конзистентан у више извештаја јавног мњења које су спровели Београдски центар за људска права (2021) и Мрежа психосоцијалних иновација заједно са Фондацијом за отворено друштво Србије (2022).

Етничка припадност превасходно је сврстана у контекст етничке блискости, где су неке групе ближе домицилној популацији с обзиром на перципирану сличност

у религији, култури, језику, менталитету у односу на друге мигрантске популације. Истраживања спроведена у Немачкој потврђују да постоје различите стереотипизације мигрантских група у односу на земљу порекла и етничку припадност, с тим да је перцепција негативнија што је мигрантска група религијски и етнички удаљенија од домицилне популације (Kotzur, Friehs, Asbrock, Van Zalk, 2019; Froehlich & Schulte, 2019).

Ставови се изражавају другачије и с обзиром на контекст. Студија обављена на овим просторима (Petrović & Pešić, 2017) раставила је прихватање на два фактора: уопштен став о мигрантима (претежно позитиван или претежно негативан) и конкретни став о њиховом трајном усељавању/интеграцији у друштво. Иако 60,6% становништва подржава привремени останак (18,8% је уздржано), истовремено је чак 56,6% против трајног насељавања (12,2% је уздржано). Такође је врло релевантно да приликом разматрања дужег останка миграната постоје селективни критеријуми који издвајају пожељне категорије миграната. Као најпожељније се издвајају категорије жена и деце које беже из ратом захваћених подручја, а потом категорије миграната који поседују одређене културне и економске ресурсе или које су културно блиске домицилној популацији (Petrović & Pešić, 2017).

Наведена зависност од контекста „прихватања“ подсећа на психолошка истраживања која указују на различит ниво емпатије у односу на ситуацију посматране особе. Овакво проучавање емпатије према припадницима других група је већ рађено (Cikara & Fiske, 2013) и може бити прилагођено уз мање корекције и на контекст миграције. У том случају би била мерена емоционална реакција на неку хипотетичку ситуацију у којој се налазе рецимо мигранти, и посматрао би се интензитет и смер доживљене емоционалне реакције. Може се јавити емпатија, односно конгруентна, одговарајућа емоционална реакција на стање друге особе, али и контраемпатија, односно негативна реакција на позитивну емоцију другог, или позитиван доживљај на негативну емоцију другог (Hudson, Cikara, Sidanius, 2019; Leach, Spears, Branscombe, Doosje, 2003).

ЦИЉ ИСТРАЖИВАЊА

У Србији одскоро постоји хетерогеност мигрантске популације која тренутно обитава на њеној територији, а која није постојала пре само неколико година. Студије које су истраживале нови имигрантски профил Европе и драматичне разлике у пријему избеглица са Блиског истока и из Украјине објављују се у западној Европи (De Coninck, 2023; Xuereb, 2023), али сличне студије нису спроведене на овим просторима, макар колико је аутору познато. Циљ овог истраживања јесте да утврди како се однос према мигрантима у Србији разликује с обзиром на њихову етничку и културолошку позадину, као и социоекономски статус.

С обзиром на претходна истраживања, хипотеза је да ће етнички сличнији мигранти, попут оних из источне Европе, изазвати већу конгруентну емпатију у односу на оне који су етнички, културолошки и религијски даљи, попут оних са Блиског истока. У прилог овој претпоставци иду налази да етнички сличније групе изазивају позитивније емоције, посебно када су упоређене са етнички и културолошки удаљенијим групама (Kotzur et al., 2019; Froehlich & Schulte, 2019). С обзиром на то да се људи из источне Европе у Србији доживљавају позитивно и блиско (Petrović &

Šuvaković, 2013; Sekelj, 2000), док то није случај са онима са Блиског истока (Jovanović Ajzenhamer, 2020), претпостављам да ће се слични резултати показати и приликом проучавања емпатијске реакције.

Литература о ставовима према мигрантима указује на постојање страха од економског угрожавања које може доћи услед доласка миграната. Налази показују на постојање амбивалентних фактора које ова студија жели емпиријски утврдити и испитати у ситуацији која је везана за тренутну имиграциону слику Србије. Претпоставка аутора је да ће се интензивнија позитивна емпатија ипак испољити према избеглицама нижег социоекономског статуса (De Coninck, 2020; Takahashi et al., 2009), као и према етнички блиским групама миграната из источне Европе (Cikara & Fiske, 2013; Hudson et al., 2019). Делимично и услед чињеница да Србија нема систем социјалне заштите као земље у којима је утврђен страх да ће мигранти оптеретити буџет (Perišić, 2016), као и да социјална заштита миграната у Србији од стране државе генерално није на завидном нивоу (Џекеревац et al., 2018).

Још један циљ овог истраживања представља проучавање могућности постојања интеракција између етничке припадности и социоекономског статуса миграната. Њено постојање је утолико важније с обзиром на то да се осећај економске угрожености испољава на комплексан и понекад парадоксалан начин који зависи од мноштва фактора (Jetten, 2019), као што је етничка блискост миграната (Dustmann & Preston, 2007).

За крај, овом студијом аутор жели да испита и то да ли постоји различит утицај контекста када је у питању дискриминација или помоћ мигрантима. Претходно је утврђено да већина становника Србије подржава краткотрајну помоћ мигрантима, али да је истовремено већина против трајног насељавања миграната у Србију (Petrović & Pešić, 2017). Ово истраживање стога има за циљ да испита има ли разлике у емпатији према различитим групама миграната када су дискриминисани и када им се пружа помоћ.

МЕТОД ИСТРАЖИВАЊА

Истраживање је користило крос-секвенцијални нацрт, односно испитаници су били подељени у четири групе. Групе су се разликовале по групи миграната према којима испитаници треба да искажу своје ставове, односно емоционалну реакцију. Социоекономски статус и етничка припадност су у овој студији биле независне варијабле, па су групе миграната одабране тако да репрезентују виши или нижи социоекономски статус, као и етнички ближе или даље групе. Укрштањем ових опција, добијају се четири могуће групе миграната: избеглице са Блиског истока, економски мигранти са Блиског истока, избеглице из источне Европе и економски мигранти из источне Европе. Испитаници су били насумично сврстани у једну од група и одговарали на питања која су се односила искључиво на једну од четири могуће групе миграната. Зависна варијабла је у овом истраживању био степен емпатије који испитаници осећају према датој групи, операционализован као смер и интензитет емоционалне реакције испитаника с обзиром на емоционално стање миграната у једној од четири фиктивне ситуације.

Узорак

Узорак је чинило 229 грађана Србије, од којих 56,3%, односно 129 испитаника, чине особе женског пола. Старосна структура узорка је асиметрична у корист млађих испитаника, те 67,2% узорка чине особе млађе од 35 година, док је просек 30,74 година. Старосни опсег испитаника кретао се од 16 до 65 година. Услови за учешће у истраживању били су ограничени на то да је испитаник грађанин Србије, и да има 16 или више година, у складу са етичким нормама Друштва психолога Србије.

Испитаници су насумично подељени у једну од четири групе, тако да се изједначе по узрасту, полу и националној припадности, што су особине које су препознате као потенцијално конфундирајуће варијабле. Групе испитаника су бројале између 61 и 80 испитаника, међу којима нису указане разлике у наведеним варијаблама анализом варијансе.

Метод узорковања је био погодан и спроведен је у онлајн облику на Google forms платформи. Позив за испитивање је дистрибуиран на друштвеним мрежама, као и Reddit порталу, уз молбу да се прошири потенцијално заинтересованим особама. Испитаници су обавештени о томе да су сви подаци анонимни како би се смањила вероватноћа социјално прихватљивих одговора. Такође им је речено да ће бити испитивани њихови ставови према одређеној групи миграната, а остале информације су им дате тек на крају испитивања, како би се минимизовала пристрасност.

Процедура

Након што су испитаници информисани о оквирној теми истраживања, обавештени су о етичком кодексу и политици чувања података, а затим им је затражен пристанак за учествовање у истраживању. Уследио је упитник који се састојао од блокова, од којих је сваки блок морао бити попуњен пре него што се пређе на следећи. Након демографског упитника о полу, годишту, националности и социоекономском статусу испитаника, прешло се на други блок који је сачињен од описа миграната који се разликују по групама. Дескрипција миграната је била истоветна за све, сем наравно кључних разлика које указују на етничку припадност, економски статус и разлог доласка, која је варијала у следећем формату:

„... придошлицама са Блиског истока / из источне Европе. Интересују нас ставови према особама из ове групе, које су избегле из своје земље која више није безбедна за њих јер је у њој наступило ратно стање или има оружаних сукоба / које су дошле због приступачне економске ситуације у Србији, за разлику од своје земље. Иако има много разлога за њихов долазак у Србију, примарна мотивација је дакле пре свега бекство из сопствене земље која је захваћена ратом / економска привлачност Србије као и веће слободе у понашању. С обзиром на своју ситуацију, њихова финансијска средства су јако ограничена, те су често зависни од спољне помоћи за основне животне потребе / нешто виша у односу на просек српског становништва, као и на просек земље њиховог порекла.“

Након овог дела дата је инструкција да испитаници треба да одговоре на то какву емоционалну реакцију побуђују одређене ситуације у којима се ова група

миграната налази. Уместо класичних питања о ставовима, постављене су четири ситуације у којима се мигрантима у Србији нешто дешава. Две ситуације су класификоване као негативне јер је искуство описано у њима негативно (вербална дискриминација од стране домицилне популације или више цене кирије у односу на домицилно становништво). Преостале две мере су позитивне, односно описују ситуације у којима је пружена помоћ или подршка мигрантима (при тражењу посла, смештаја и образовања или пружање државног здравственог осигурања). Емотивна реакција је давана на петостепеној скали. Прве две опције представљају различите степене негативне емоционалне реакције (Врло ми је жао што се то дешава и Жао ми је што им се то дешава), затим је постојала неутрална, апатијска реакција (Немам ни позитивно ни негативно мишљење према томе) и различити степени позитивне емоционалне реакције (Драго ми је што се то дешава и Врло ми је драго што се то дешава). Испитаници су одабрали емотивну реакцију која је најближа оној коју осећају на наведено стање мигрантске групе. Таквом методом се заправо не бележи став већ емоционална реакција која представља дубљу и аутоматску емоционалну реакцију.

Просечно време трајања попуњавања упитника било је десетак минута. Након што су подаци прикупљени, коришћен је SPSS програм за њихову обраду.

РЕЗУЛТАТИ

Главна хипотеза истраживања представља тестирање разлике у емпатијској реакцији које домицилно становништво осећа према мигрантима у зависности од етничке припадности и социоекономског статуса. Како би се утврдило да ли постоје разлике између група, обављена је анализа варијансе где је зависна варијабла био емпатијски одговор, док је независна варијабла била припадност једној од четири групе. Дескриптивни резултати емпатијске реакције указују на сличан закључак као и анализа варијансе (Табела 1). Наиме, тотална мера емпатијске реакције има F статистик $F(3, 225) = 3,46, p = .017$, који указује на разлику између група у погледу мерене варијабле. Зависна варијабла је такође подељена на позитивну и негативну меру, с обзиром на то да ли се мигрантима дешава нешто позитивно или негативно, те је анализа варијансе поновљена са ове две мере. Позитивна мера дискриминише групе, на шта указује F статистик, $F(3, 225) = 2,75, p = .044$, док негативна мера не дискриминише групе, $F(3, 225) = 1.59, p = .192$. Дакле, постоји разлика у емпатијској реакцији не само између група већ и између ситуације, на шта указује увид у то да негативна мера (дискриминација према мигрантима) не разликује групе, док позитивна указује на преференце према избеглицама из источне Европе у односу на избеглице са Блиског истока и економске мигранте из источне Европе. Додатне анализе су обављене како би се утврдило које групе су префериране, односно који фактори су битни за преференцију миграната.

Након утврђивања мера које дискриминишу групе, треба видети које групе се заправо разликују. С обзиром на ове резултате, мере тоталне и позитивне емпатијске реакције, испитаници су били подвргнути *post hoc* тестовима, како би се утврдило између којих група постоји разлика, а између којих не постоји (Табела 2). Бонферони тест указује на то да постоји разлика између избеглица из источне Европе, као

мигрантима који код испитаника буде највећу емпатијску реакцију, и избеглица са Блиског истока, према којима испитаници осећају најмање емпатије. На тоталној мери емпатије, разлика између ове две групе је 0,48, док је на мери позитивне ситуације она нешто већа – 0,61. На тоталној мери се не дискриминишу додатне групе, али на позитивној постоји разлика од 0,54 између избеглица и економских миграната из источне Европе, где више емпатије опет побуђују избеглице.

Да бисмо то утврдили, групе миграната су груписане искључиво према једном од два критеријума: социоекономском фактору или етничкој припадности. Стога су одговори испитаника подељени, уместо само једне мере групне припадности, у две мере које разликују испитанике само по етничкој припадности миграната за које су давали одговоре или њиховом социоекономском статусу. Потом је обављена ANOVA, с тим што је уврштена и интеракција између ова два фактора. Анализом варијансе установило се да постоји утицај етничке блискости мигрантских група, $F(1, 225) = 4.29$, $p = .039$, док то није био случај са социоекономским статусом $F(1, 225) = 1.14$, $p = .29$. Ипак, интеракција ова два фактора је била маргинално значајна $F(1, 225) = 3.26$, $p = .072$. Њен парцијални ета коефицијент износио је .014, док је за етничку блискост износио .019. Другим речима, социоекономски статус је био битан за етнички ближе групе миграната, као што су оне из источне Европе, док то није био случај за мигранте са Блиског истока.

ДИСКУСИЈА

Резултати указују на преференцију избеглица из источне Европе у односу на избеглице са Блиског истока и нешто мање у односу на економске мигранте из источне Европе. Налази су дакле у складу са претходно наведеним студијама које су указале на преференцију према придошлицама из Европе у односу на придошлице из Азије и Африке у западној Европи (De Coninck, 2023), али и на негативне ставове грађана Србије према избеглицама са Блиског истока (Jovanović Ajzenhamer, 2020). И у овој студији која је мерила интензитет емпатијске реакције, показана је преференција према етнички сличнијим групама миграната.

Такође је тестирана „економска преферираност“ миграната, први пут на овим просторима, с обзиром на то да није постојала потреба ни прилика за ранија испитивања. Показано је да иако нема таквог ефекта, постоји интеракција са етничком припадношћу која се манифестује као јача емпатија према економски угроженим, етнички ближим мигрантима. Преференција помагања избеглицама у односу на економске мигранте је показана и раније (Verkuuyten et al., 2018; Wyszynski et al., 2020), као и преференција етнички ближих миграната (Kotzur et al., 2019; Froehlich & Schulte, 2019). Група избеглица из источне Европе није велика симболичка претња с обзиром на културолошке сличности. Ако је постојао страх од конкуренције на тржишту рада или добијања државних средстава, он је по интензитету био мањи од других фактора, као што је помоћ упућена избеглицама оправдана и потребна (De Coninck, 2020). Наравно, постоји фуснота код ове тврдње, која указује на то да постоји јача емпатијска реакција на избеглице уколико су њихове етничке карактеристике сличније домицилном становништву. Ипак интеракција економских и етничких

фактора је нешто ређе пријављен феномен, иако су слични налази повремено објављени (Dustmann & Preston, 2007). Она може бити од великог значаја када говоримо о имигрирању у земље где је економски стандард нижи, а финансијска ситуација неизвесна (Jovanović Ajzenhamer, 2020).

Интересантно је да се ова диференцијација дешава превасходно у ситуацији некакве добитне помоћи мигрантима. Другим речима, испитаници су сматрали да је дискриминација подједнако неоправдана за било коју групу, али да када говоримо о помагању, посебно оном које доводи до повећавања вероватноће интеграције, постоје јасне преференце према етнички сличним избеглицама. Налаз који је показан и при проучавању разлика у преференцији краткотрајне помоћи транзитним мигрантима и дуготрајне помоћи потенцијално трајним мигрантима (Petrović & Pešić, 2017).

Овако приказани резултати су пре почетак даљег истраживања него његовог краја. Резултати ипак јасно указују на бенефит при комбиновању више фактора, чија се интеракција показала као интересантан налаз упркос маргиналној значајности. Дубље истраживање и анализа су свакако потребни, с обзиром на то да постоји више могућих објашњења. Прво, можда постоји несвесна пристрасност испитаника. Могуће је да код дела учесника у истраживању постоји имплицитно уверење да су избеглице из источне Европе Украјинци, а економски мигранти Руси. Иако су такве категоризације избегнуте општим географским одредницама, и даље је могуће да постоји уплив политичких ставова. Слично, показано је да постоји сумња у статус избеглица са Блиског истока (Jovanović Ajzenhamer, 2020). Такође, с обзиром на мањи, пригодни узорак, не можемо тврдити да је ово генерални став грађана Србије.

Потреба за даљим проучавањем је свакако присутна. Њена важност произлази услед новог мигрантског профила у Србији који ће нужно довести до друштвених, културолошких и економских промена. Такође, нижи стандард живљења и економска моћ Србије у односу на земље западне Европе, које су већ увелико земље имиграције, формирају специфичну врсту миграције и социјалне интеракције која, као што ова студија указује, може имати јединствене одлике. Такође, важност истраживања ставова није само у интелектуалном разумевању механизма који стоји иза формирања предрасуда већ и у томе што ставови утичу на понашање према мигрантима (Batson, Chang, Orr & Rowland, 2002).

Nemanja D. Kidžin¹
University of Belgrade, Faculty of Philosophy,
Department of Psychology
Belgrade (Serbia)

IMPACT OF ETHNIC CLOSENESS AND SOCIO-ECONOMIC STATUS OF MIGRANTS ON THE EMPATHY OF DOMICILE POPULATION IN SERBIA

(Translation *In Extenso*)

Abstract: The goal of this research is to examine the factors that influence the empathic reactions of the local Serbian population toward migrants. The variance analysis has indicated differences in the perception between refugees from the Middle East, who evoke the lowest empathy, and refugees from Eastern Europe, who evoke the greatest empathy. Ethnicity has proved to be significant in discrimination against migrants, unlike the socio-economic factor, but the interaction between these two factors had marginal significance. In addition to these findings, the influence of the context has also been established. The respondents do not differentiate between groups when discrimination occurs, and they show empathy towards all migrants in distress, but if migrants receive certain forms of assistance, preferences arise towards ethnically closer groups with a lower socioeconomic status.

Keywords: ethnicity of migrants, refugees, economic migrants, empathy, migrations

INTRODUCTION

Serbia was and is a country of immigration, while in the several past decades it has also become a transit country on the migration road to the European Union (Bobić, 2013; Bobić & Babović, 2013). The status of the transit country enables Serbia to keep the migrant issue outside the focus of public policy creators due to the assumption that the migrants' presence does not significantly affect social circumstances in the country because of their short-term stay (Papadopoulou-Kourkoula, 2008). Serbia was expected to keep this status until the occurrence of political or socio-economic changes that would make it possible to become a country of immigration as well (Bobić, 2013). Certain authors have observed that the changes in geopolitical relations, economic development or immigration policies of other countries may also turn transit countries into the countries of destination (Petrović & Pešić,

---

¹ nemanja.kidzin@f.bg.ac.rs

2017), i.e., that external factors may also affect Serbia sufficiently to become the country of immigration. The geopolitical events in the previous decade (e.g., Arabian spring in the Middle East, and in North Africa, the Ukrainian crisis) contribute to the probability exactly of this scenario – that Serbia will become a country of immigration due to the changes in its surroundings, and not the ones in the Republic of Serbia itself.

The number of people living outside the country of birth has set a record nowadays. According to the 2020 IOM Report, the number of international migrants is estimated at 281 million globally, one third of whom live in Europe (International Organization for Migration, 2022), while approximately 250 thousand of them are currently in the territory of Serbia (Europe, 2022). According to the UN data, since the beginning of the migrant crisis in 2015 to date, it has been estimated that about 1.5 million migrants passed through Serbia (The refugee and migrant crisis, 2022). Speaking of asylum seekers, their number has been largely affected by the crisis caused by the COVID-19 virus. Before the pandemic, i.e., before 2019, there were about 13,000 asylum seekers a year (Belgrade Centre for Human Rights, 2020), while that number dropped to slightly under 3,000 during 2020 and 2021 (Belgrade Centre for Human Rights, 2022). Their structure included almost exclusively the migrants from the Middle East, primarily Afghanistan, Pakistan, Iraq, Iran, Syria and Bangladesh (Belgrade Centre for Human Rights, 2020).

The Ukrainian crisis caused an increase in the number of migrants from East Europe. According to the 2022 Migration Profile issued by the Commissariat for Refugees and Migrants of the Republic of Serbia, as many as 137,853 Ukrainian refugees went through Serbia in 2022. Most of them were in transit, while in that period 24,443 registrations of residence were issued to them (Migration Profile for, CRM). The same document reports that in 2022 slightly under 60,000 people were approved temporary stay, 37.8% of whom were nationals of the Russian Federation. Although there are no official data about the total number of Russian nationals staying on a permanent or temporary basis, it is estimated that their number is about 200,000, while there is also information that about 4,000 new companies have been incorporated in the past year in the ownership of Russian nationals (“About 200,000 Russians came to Serbia last year” – Euronews 2023). The data, although often insufficiently accurate, still show a discrepancy existing between the demographic reality and the belief that there are no migrants in Serbia or that they do not stay in our country. Accordingly, sociological studies about the perception and interaction of domicile population with migrant population remain an exceptionally relevant and important topic, particularly together with the insights about the diversity of that population by factors such as the country of origin, the reasons of their arrival, the social and economic situation of the newcomers etc.

ATTITUDES TOWARDS MIGRANTS IN SERBIA

The literature studying the attitudes towards migrants is extremely extensive, partly because in the study of the relationship between domicile and migrant population can be approached through various sociological, psychological, political, economic and multi-disciplinary discourses. One of the ways to study and understand these attitudes so that they will cover the diversity of various theoretical approaches is to begin from studying the

characteristics of the migrants seen by domicile population as relevant and (non)preferred. Sensitivity to those characteristics is often explained by fears and dilemmas among the population of the country of receipt (Stephan et al., 1999), which are usually grouped into realistic threats, i.e., the fear from having the economic situation endangered, and symbolic ones, e.g., the fear from having cultural and value norms endangered (Pereira et al., 2010; Župarić Iljić & Gregurović, 2012). Accordingly, in literature there are two particularly outstanding groups of migrants' characteristics: socio-economic status and ethnicity.

The migrants' socio-economic status is a relevant characteristic having in mind that domicile population tends to see migrants as competition in the labour market (Quillian, 1995). Furthermore, the population of the country of receipt is additionally concerned that the government funding for migrants will burden the budget, from which it is derived that the preferred category of the migrants will be the one whose economic status is higher and who, therefore, are not dependent on the government's assistance (Naumann et al., 2018). However, the situation is not so simple because socio-economic categories are practically inseparable from the category that distinguishes migrants by the motive of their departure from the parent country (Stephan et al., 1999). Such classification most often recognizes economic migrants, i.e., persons who migrate primarily motivated by economic circumstances, and refugees, i.e., persons who are outside the country of their nationality because of the substantiated fear from oppression based on their race, religion, nationality, affiliation of a certain social group, or political opinions (Sironi, Bauloz, Emmanuel [eds.], 2019). Curiously, this similar category gives opposite, contradictory effects (Jetten, 2019). In other words, the attitude towards refugees (those economically more dependent on aid) is sometimes more positive towards economic migrants (those economically less dependent ones), having in mind that they are perceived as a group that is in a more difficult situation and, thus, deserves more assistance (De Coninck, 2020), while economic migrants are in certain cases perceived as opportunists whose situation should be aggravated (Verkuyten, Mepham, Kros, 2018; Wyszynski, Guerra, Bierwiazzonek, 2020).

The economic threat has proved to be relevant particularly in the societies such as the Serbian one, where the economic and social position is insecure and uncertain (Jovanović Ajzenhamer, 2020). Nataša Jovanović Ajzenhamer (2020) corroborates this by the CeSid data, which show that the increase in the negative attitudes towards migrants from the Middle East is also accompanied by the increasing belief that the reason for migration was the improvement of economic situation, and not running away from the war and violence in the country of origin (CeSid, 2019, 12).

The same study also points to the relevance of cultural similarity for accepting migrants in Serbia (CeSid, 2019, 13). Migrants, particularly those from the Middle East (Jovanović Ajzenhamer, 2020), also pose a symbolic danger because they are perceived as "others", and, thus, seen as a threat to the moral, value and cultural norms of the domicile population (Mackie & Smith, 2016). In Serbia, they are a category towards which as many as 40% Serbia's citizens have negative feelings, which is the finding that has proved as consistent in several surveys of public opinion conducted by the Belgrade Centre for Human Rights (2021) and the Psychosocial Innovative Network with the Open Society Foundations of Serbia (2022).

Ethnicity is primarily placed in the context of ethnic closeness, where some groups are closer to domicile population having in mind the perceived similarity in religion, culture,

language and mentality over other migrant populations. The studies conducted in Germany confirm the existence of different stereotypizations of migrant groups depending on their country of origin and ethnicity, whereas the perception is more negative with the migrant group being religiously and ethnically more distant from the domicile population (Kotzur, Friehs, Asbrock, Van Zalk, 2019; Froehlich & Schulte, 2019).

The attitudes are expressed differently regarding the context as well. The study published in this region (Petrović & Pešić, 2017) divided acceptance into two factors: the general attitude about migrants (mostly positive or mostly negative) and the specific attitude about their permanent settling/integration in society. Although 60.6% population support the temporary stay of the migrants (18.8% abstained), at the same time as many as 56.6% were against the permanent settling of the migrants (12.2% abstained). Moreover, when considering the migrants' longer stay, it is quite relevant to have selective criteria which distinguish desirable categories of migrants. The most desirable are the categories of women and children who escape from war-stricken regions, and then the categories of migrants with certain cultural and economic resources, or those who are culturally close to domicile population (Petrović & Pešić, 2017).

The above-mentioned dependence on the context of “acceptance” reminds of the psychological studies indicating a different level of empathy regarding the observed person's situation. Such study of empathy towards members of other groups has already been performed (Cikara & Fiske, 2013) and can, with minor corrections, be adjusted to the migration context as well. In that case, the emotional reaction would be measured to a hypothetical situation in which migrants, for example, are, and the intensity and direction of the experienced emotional reaction would also be observed. Empathy may appear, i.e., a congruent, appropriate emotional reaction to the other person's situation, but also counter-empathy, i.e., a negative reaction to the positive emotion of the other person, or a positive experience of the negative emotion of the other person (Hudson, Cikara, Sidanius, 2019; Leach, Spears, Branscombe, Doosje, 2003).

RESEARCH AIM

Serbia has lately seen the heterogeneity of migrant population currently living in its territory, but absolutely non-existent only several years in the past. The studies examining the new migrant profile of Europe and drastic differences in the reception of refugees from the Middle East and from Ukraine have been published in Western Europe (De Coninck, 2023; Xuereb, 2023), but no similar studies have been conducted in this territory, as far as the author knows. The aim of this research is to establish how the attitude towards migrants in Serbia differs in terms of their ethnic and cultural background, as well as their socio-economic status.

Having in mind the previous studies, the hypothesis is that ethnically more similar migrants, such as those from Eastern Europe, will provoke greater congruent empathy for those who are ethnically, culturally and religiously more distant, for example those from the Middle East. This assumption is corroborated by the findings about ethnically more similar groups causing more positive emotions, particularly when compared to ethnically and culturally more distant groups (Kotzur et al., 2019; Froehlich & Schulte, 2019). Since

people from Eastern Europe are seen as positive and close in Serbia (Petrović & Šuvaković, 2013; Sekelj, 2000), while it is not the case with those from the Middle East (Jovanović Ajzenhamer, 2020), I assume that similar results will be obtained in the study of the empathic reaction.

The literature about attitudes towards migrants indicates the existence of fear from the economic threat that may emerge due to the migrants' arrival. The findings point to the existence of ambivalent factors which this study wants to determine empirically and examine in the situation related to the current immigration image of Serbia. The author assumes that more intense positive empathy will still be shown towards refugees with a lower socio-economic status (De Coninck, 2020; Takahashi et al., 2009), as well as towards ethnically closer groups of migrants from Eastern Europe (Cikara & Fiske, 2013; Hudson et al., 2019). Partly due to the fact that Serbia does not have a social protection system like those countries fearful that the budget will be burdened by migrants (Perišić, 2016), and also that the social protection of migrants in Serbia by the government in general is not at an enviable level (Čekerevac et al., 2018).

Another aim of this research is to examine the interaction possibly existing between migrants' ethnicity and socio-economic status. Its existence is even more important having in mind that the feeling of being economically threatened is manifested in a complex and sometimes paradoxical manner that depends on a number of factors (Jetten, 2019), for example, ethnic closeness of migrants (Dustmann & Preston, 2007).

Finally, with this study the author wants also to examine whether there is a different impact of the context when it comes to discrimination or assistance to migrants. It has already been found that most inhabitants of Serbia support short-term assistance to migrants, but at the same time the majority of them are against the migrants permanently settling in Serbia (Petrović & Pešić, 2017). Therefore, this research is aimed at examining whether there is any difference in empathy towards different groups of migrants when they are discriminated and when they are provided assistance.

RESEARCH METHOD

The research used the cross-sequential design, where the respondents were divided into four groups. The groups differed by the group of migrants towards whom the respondents needed to show their attitudes and/or emotional reaction. The socio-economic status and ethnicity are independent variables in this study, and that is why the groups of migrants were chosen in order to represent a higher or a lower socio-economic status, as well as being ethnically closer or more distant groups. By cross-referencing these options, four possible groups of migrants can be made: refugees from the Middle East, economic migrants from the Middle East, refugees from Eastern Europe and economic migrants from Eastern Europe. The respondents were randomly categorized into one of the groups and answered the questions referring solely to one of the four possible group of migrants. The dependent variable in this research was the degree of empathy shown by the respondents towards the given group, operationalized as a direction and intensity of the respondents' emotional reaction regarding the emotional state of the migrants in one of four fictitious situations.

Sample

The sample consisted of 229 Serbian nationals, out of whom 56.3%, or 129 respondents, were female. The age structure of the sample is asymmetrical to the benefit of younger respondents, so that 67.2% of the sample are made of persons younger than 35, while the average age is 30.74. The age of the respondents ranged from 16 to 65. The conditions for participating in the research were limited to the respondents being citizens of Serbia and over 16 years old, in line with the ethical norms of the Serbian Psychological Society.

The respondents were randomly placed into one of four groups, so that they were equal by their age group, gender and national affiliation, which are the characteristics recognized as potentially confounding variables. These groups had between 61 and 80 respondents respectively, among which the variance analysis found no indicated differences in the above-listed variables.

The sampling method was suitable and applied online on Google forms platform. The invitation for the research was distributed on social media, as well as on the Reddit portal, with the request for distributing it further to potentially interested persons. The respondents were informed that all data were anonymous, in order to reduce the probability of socially acceptable answers. Moreover, they were informed that their attitudes would be surveyed towards a certain group of migrants, while they were provided other information only at the end of the survey, so as to minimize their partiality.

Procedure

After the respondents were informed about the framework topic of the research, they were also informed about the ethical code and polity of data confidentiality, and finally they were asked for their approval to participate in the research. It was followed by the questionnaire consisting of the blocks, where each block had to be filled in before going on to the next. After the demographic questionnaire about the respondents' gender, nationality and socio-economic status, they passed on to the second block containing the description of the migrants that differed by the group. The description of the migrants was identical for all, except, naturally, the key differences indicating their ethnicity, economic status and reason of their arrival, which varied in the following format:

“... The newcomers from the Middle East / from Eastern Europe. We are interested in the attitudes towards persons from this group, who have fled their country because of no longer being safe for them because of the outbreak of the war or armed conflicts / who have come because of the favourable economic situation in contrast to their own country. Although there are many reasons for their arrival in Serbia, the primary motivation was, therefore, to escape from their own country which is war-stricken / because of the economic appeal of Serbia, as well as greater freedom of behaviour. Having in mind their situation, their financial funds are extremely limited, so they are often dependent on external assistance for basic life necessities / somewhat higher than the average Serbian population, as well as the higher than the average of their country of origin.”

After this segment, the respondents were instructed to answer about the sort of emotional reaction provoked by certain situations experienced by this group of migrants.

Instead of the conventional questions about attitudes, four situations were shown in which something is happening to the migrants in Serbia. Two situations are classified as negative because the experience described in them is negative (verbal discrimination by domicile population or higher housing rental prices than for domicile population). The remaining two measures are positive, i.e., they describe situations in which assistance or support were provided to the migrants (in finding employment, accommodation and schooling, or offering state-funded health insurance). The emotional reaction was given on the five-degree scale. The first two options represent different degrees of the negative emotional reaction (I am very sorry that it is happening and I am sorry that it is happening to them), followed by the neutral, apathic reaction (I have neither positive nor negative opinion about it) and different degrees of the positive emotional reaction (I am glad that it is happening and I am quite glad that it is happening). The respondents chose the emotional reaction that was the closest to the one they felt regarding the above-stated situation of the migrant group. This method actually does not record the attitude but the emotional reaction representing a deeper and automatic emotional reaction.

The average time necessary for completing the questionnaire was about ten minutes. After the data were collected, the SPSS program was applied in their processing.

RESULTS

The main research hypothesis is testing the difference in the empathic reaction felt by the domicile population towards migrants, depending on ethnicity and socio-economic status. In order to determine whether there are differences between the groups, the variance analysis was performed, where the dependent variable was an empathic response, while the independent variable was affiliation to one of four groups. The descriptive results of the empathic reaction point to a similar conclusion as the variance analysis ([Table 1](#)). Namely, the total measure of the empathic reaction has F statistic $F(3, 225) = 3.46, p = .017$, which indicates the difference between these groups regarding the measured variable. The dependent variable is also divided into positive and negative measures, having in mind whether the migrants are experiencing something positive or negative, and that is why the variance analysis was repeated with these two measures. The positive measure discriminates the groups, which is indicated by F statistic, $F(3, 225) = 2.75, p = .044$, while the negative measure does not discriminate the groups, $F(3, 225) = 1.59, p = .192$. Therefore, a difference exists in the empathic reaction not only between groups, but also between situations, which is indicated by the insight about the negative measure (discrimination against migrants) does not differentiate groups, while the positive one points to the preferences towards refugees from Eastern Europe over refugees from Middle East and economic migrants from Eastern Europe. Further analyses were performed in order to establish which groups are preferred, i.e., which factors are relevant for the preference of migrants.

After establishing the measures that discriminate the groups, it needs to be seen which groups are actually different. Considering these results, the measures of the total and positive empathic reaction, the respondents underwent *post hoc* tests in order to determine the difference between groups and the absence of such difference ([Table 2](#)). Bonferroni test points to the difference between refugees from Eastern Europe, as migrants who evoke

the greatest emphatic reaction among the respondents, and refugees from the Middle East, towards whom the respondents are the least emphatic. On the total empathy measure, the difference between these two groups is 0.48, while on the positive situation measure it is slightly higher, or 0.61. On the total measure, other groups are not discriminated, but on the positive one there is a difference of 0.54 between refugees and economic migrants from Eastern Europe, where more empathy is once again shown towards refugees.

To establish it, we grouped the migrants solely by one of the two criteria: socio-economic factor and ethnicity. That is why the respondents' answers are divided into, instead of only one measure of group affiliation, into two measures that distinguish the respondents only by the ethnicity of those migrants they answered about, or by their socio-economic status. Then the ANOVA was performed, where the interaction between these two factors was also included. The variance analysis established the existence of the effect of ethnic closeness of migrant groups, $F(1, 225) = 4.29$, $p = .039$, while it was not the case with the socio-economic status $F(1, 225) = 1.14$, $p = .29$. Nevertheless, the interaction of these two factors was marginally significant $F(1, 225) = 3.26$, $p = .072$. Its partial eta squared was .014, while it was .019 for ethnic closeness. In other words, the socio-economic status was relevant for the ethnically closer groups of migrants, such as those from Eastern Europe, while it was not the case with migrants from the Middle East.

DISCUSSION

The results point to the preference towards refugees from Eastern Europe over refugees from the Middle East and slightly less regarding economic migrants from Eastern Europe. Therefore, the findings are in line with the above-mentioned studies indicating the preference towards newcomers from Europe over those from Asia and Africa in Western Europe (De Coninck, 2023), but also the negative attitudes of Serbia0s citizens towards refugees from the Middle East (Jovanović Ajzenhamer, 2020). In this study, where the intensity of the empathic reaction was also measured, the preference was found towards ethnically more similar groups of migrants.

For the first time in this region, “economic preference” of migrants was tested, since in the past there was neither need nor occasion for such studies. It has been shown that, despite the absence of such an effect, there is an interaction with ethnicity that is manifested as stronger empathy towards those economically more threatened and ethnically closer migrants. The preference of helping refugees more than economic migrants has also been found before (Verkuyten et al., 2018; Wyszynski et al., 2020), as well as the preference of ethnically closer migrants (Kotzur et al., 2019; Froehlich & Schulte, 2019). The group of refugees from Eastern Europe is not a large symbolic threat having in mind the cultural similarities. Even if there was some fear from competition in the labour market or in getting government funds, this was a less intense factor than others, and assistance provided to refugees was justified and necessary (De Coninck, 2020). Naturally, there is a footnote in relation to this claim, which points to a stronger emphatic reaction towards refugees if their ethnic characteristics are more similar to those of domicile population. However, the interaction of economic and ethnic factors is slightly less frequently reported phenomenon, although similar findings have been occasionally published (Dustmann & Preston, 2007).

It may be of great significance when speaking about immigrating to those countries with a lower economic standard and an uncertain financial situation (Jovanović Ajzenhamer, 2020).

Interestingly, this differentiation occurs primarily in the situation of some assistance given to migrants. In other words, the respondents believed that discrimination was equally unjustifiable for any group, but when it comes to assistance, particularly of the type that will lead to the increasing probability of integration, there are clear preferences towards ethnically similar refugees. The finding has also been shown in the study of differences in preference of short-term assistance to transit migrants and long-term assistance to permanent migrants (Petrović & Pešić, 2017).

The results shown in this manner are rather a beginning of further research than its end. Nevertheless, the results clearly indicate the benefit of combining several factors, whose interaction has proved to be an interesting finding, despite its marginal significance. Deeper examination and analysis are certainly necessary, taking into account that there is more than one possible explanation. First, there may be unconscious partiality among the respondents. It is possible that in a number of the participants in the study there is an implicit belief that refugees from Eastern Europe are Ukrainian, while economic migrants are Russian. Although these categorizations have been avoided by general geographical determinants, it is still possible to have an inflow of political attitudes. Similarly, it has been shown that doubt exists in the status of the refugees from the Middle East (Jovanović Ajzenhamer, 2020). Moreover, taking into account the smaller, suitable sample, we cannot claim that this is a general attitude of Serbia's citizens.

The need for further research is definitely present. Its importance results from the new migrant profile in Serbia that will inevitably lead to social, cultural and economic changes. In addition, the lower standard of living and economic power of Serbia in relation to the Western European countries, which have long become the countries of immigration, also form a specific type of migration and social interaction which, as indicated by this study, may have unique characteristics. Moreover, the importance of studying the attitudes lies not only in understanding the mechanism behind the formation of biases, but also in the fact that attitudes affect the behaviour towards migrants (Batson, Chang, Orr & Rowland, 2002).

REFERENCES / ЛИТЕРАТУРА

- Attitudes towards refugees and migrants* – the Research Report for June (2020). Psychosocial Innovation Network & Fondacija za otvoreno društvo. [In Serbian]
- Batson, C. D., Ahmad, N. Y. (2009). Using empathy to improve intergroup attitudes and relations. *Social issues and policy review*, 3 (1), 141–177.
- Belgrade Centre for Human Rights (2020). *The Right to Asylum in the Republic of Serbia in 2019*. Beograd. Retrieved from http://azil.rs/azil_novi/wp-content/uploads/2020/03/Pravo-na-azil-u-Srbiji-2019.pdf
- Belgrade Centre for Human Rights. (2022). *The Right to Asylum in the Republic of Serbia in 2021*. Beograd. Retrieved from http://azil.rs/azil_novi/wp-content/uploads/2020/03/Pravo-na-azil-u-Srbiji-2021.pdf
- Bobić, M., Babović, M. (2013). International Migration in Serbia: Facts and policies. *Sociologija*, 55 (2), 209–228. <https://doi.org/10.2298/soc1302209B> [In Serbian]

- Bobić, M. (2013). Immigration in Serbia: Condition and Perspectives, Tolerance and Integration. *Demografija* 10, 99–115. <http://www.gef.bg.ac.rs/wp-content/uploads/Demografija10.pdf> [In Serbian]
- CeSid. (2019). Citizens' Attitudes towards the Impact of the Refugee and Migration Crisis in 19 local self-government units in Serbia. Beograd.
- Cikara, M., Fiske, S. T. (2013). Their pain, our pleasure: Stereotype content and schadenfreude. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1299 (1), 52–59. <https://doi.org/10.1111/nyas.12179>
- Čekerevac, A., Perišić, N., Tanasijević, J. (2018). Social Services for Migrants – the Case of Serbia. *Hrvatska i komparativna javna uprava*, 18 (1), 101–125. <https://doi.org/10.31297/hkju.18.1.2>
- De Coninck, D. (2020). Migrant categorizations and European public opinion: Diverging attitudes towards immigrants and refugees. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 46 (9), 1667–1686. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2019.1694406>
- De Coninck, D. (2023). The Refugee Paradox During Wartime in Europe: How Ukrainian and Afghan Refugees are (not) Alike. *International Migration Review*, 57 (2), 578–586. <https://doi.org/10.1177/01979183221116874>
- Dustmann, C., Preston, I. P. (2007). Racial and Economic Factors in Attitudes to Immigration. *The B.E. Journal of Economic Analysis & Policy*, 7 (1). <https://doi.org/10.2202/1935-1682.1655>
- Froehlich, L., Schulte, I. (2019). Warmth and competence stereotypes about immigrant groups in Germany. *Plos one*, 14 (9), e0223103.
- Hudson, S. T. J., Cikara, M., Sidanius, J. (2019). Preference for hierarchy is associated with reduced empathy and increased counter-empathy towards others, especially out-group targets. *Journal of Experimental Social Psychology*, 85, 103871. <https://doi.org/10.1016/j.jesp.2019.103871>
- International Organization for Migration & United Nations. (2022). *World migration report*. Geneva: International Organization for Migration.
- Jetten, J. (2019). The wealth paradox: Prosperity and opposition to immigration. *European Journal of Social Psychology*, 49 (6), 1097–1113. <https://doi.org/10.1002/ejsp.2552>
- Jovanovic Ajzenhamer, N. (2020). Islam ante portas: Application of Bauman's theory of a foreigner to the analysis of social distance towards Muslim migrants in Serbia. *Glasnik Etnografskog instituta*, 68 (3), 749–771. <https://doi.org/10.2298/GEI2003749J> [In Serbian]
- Commissariat for Refugees and Migrants of the Republic of Serbia (2023). The Migration Profile of the Republic of Serbia for 2022. <https://kirs.gov.rs/lat/migracije/migracioni-profil-republike-srbije>
- Kotzur, P. F., Friehs, M. T., Asbrock, F., Van Zalk, M. H. (2019). Stereotype content of refugee subgroups in Germany. *European Journal of Social Psychology*, 49 (7), 1344–1358.
- Leach, C. W., Spears, R., Branscombe, N. R., Doosje, B. (2003). Malicious pleasure: schadenfreude at the suffering of another group. *Journal of personality and social psychology*, 84 (5), 932.
- Mackie, D. M., Smith, E. R. (Eds.). (2016). From Prejudice to Intergroup Emotions. *Psychology Press*. <https://doi.org/10.4324/9781315783000>
- Naumann, E., F. Stoetzer, L., Pietrantuono, G. (2018). Attitudes towards highly skilled and low-skilled immigration in Europe: A survey experiment in 15 European countries.

- European Journal of Political Research*, 57 (4), 1009–1030. <https://doi.org/10.1111/1475-6765.12264>
- Papadopoulou Kourkoula, A. (2008). *Transit Migration*. Palgrave Macmillan UK. <https://doi.org/10.1057/9780230583801>
- Pereira, C., Vala, J., Costa-Lopes, R. (2010). From prejudice to discrimination: The legitimizing role of perceived threat in discrimination against immigrants. *European Journal of Social Psychology*, 40 (7), 1231–1250. <https://doi.org/10.1002/ejsp.718>
- Perišić, N. (2016). The Serbian Welfare State: A Transition Loser. In: K. Schubert, P. de Villota & J. Kuhlmann (eds.). *Challenges to European Welfare Systems* (pp. 647–669). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-07680-5_28
- Petrović, J., Pešić, J. (2017). Between integration, security and humanitarianism: Serbian citizens' attitudes towards migrants. *Stanovništvo*, 55 (2), 25–51. <https://doi.org/10.2298/STNV1702025P> [In Serbian]
- Petrović, J., Šuvaković, U. (2013). 'We' and 'others': stereotype attitudes of Serbian student youth. *RUDN Journal of Sociology* (4), 52–65. Available at: <https://journals.rudn.ru/sociology/article/view/6332>
- Quillian, L. (1995). Prejudice as a Response to Perceived Group Threat: Population Composition and Anti-Immigrant and Racial Prejudice in Europe. *American Sociological Review*, 60 (4), 586. <https://doi.org/10.2307/2096296>
- Sekelj, L. (2000). Ethnic Distance, Xenophobia and Ethno-nationalist Manipulation. *Sociologija*, (1), 1–24. [In Serbian]
- Sironi, A. C. Bauloz, M. Emmanuel (eds.). (2019). *Glossary on Migration*. International Migration Law, no. 34. International Organization for Migration (IOM), Geneva.
- Stephan, W. G., Ybarra, O., Bachman, G. (1999). Prejudice Toward Immigrants 1. *Journal of Applied Social Psychology*, 29 (11), 2221–2237. <https://doi.org/10.1111/j.1559-1816.1999.tb00107.x>
- Takahashi, H., Kato, M., Matsuura, M., Mobbs, D., Suhara, T., Okubo, Y. (2009). When Your Gain Is My Pain and Your Pain Is My Gain: Neural Correlates of Envy and Schadenfreude. *Science*, 323 (5916), 937–939. <https://doi.org/10.1126/science.1165604>
- Verkuyten, M., Mepham, K., Kros, M. (2018). Public attitudes towards support for migrants: the importance of perceived voluntary and involuntary migration. *Ethnic and racial studies*, 41 (5), 901–918.
- Wyszynski, M. C., Guerra, R., Bierwiazzonek, K. (2020). Good refugees, bad migrants? Intergroup helping orientations toward refugees, migrants, and economic migrants in Germany. *Journal of Applied Social Psychology*, 50 (10), 607–618.
- Xuereb, S. (2023). Emotions, perceived threat, prejudice, and attitudes towards helping Ukrainian, Syrian, and Somali asylum seekers. *PLOS ONE*, 18 (9), e0290335. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0290335>
- Župarić Iljić, D., Gregurović, M. (2013). Students' Attitudes towards Asylum Seekers in the Republic of Croatia. *Društvena istraživanja*, 22 (1), 41–62. <https://doi.org/10.5559/di.22.1.03> [In Croatian]

Online sources / Извори са интернета

- Europe. (2022). Retrieved 8 August 2022, from <https://reporting.unhcr.org/europe>
- We had a beautiful city, but we no longer have it: How Ukrainian refugees live in Serbia. BBC News in Serbian. (2022). Retrieved 8 August 2022, from <https://www.bbc.com/serbian/lat/svet-61758399>
- We have come to stay here: why Russian IT experts open companies in Serbia. BBC News in Serbian. (2022). Retrieved 8 August 2022, from <https://www.bbc.com/serbian/lat/srbija-61378056>
- Serbia, E. (2023, January 16). About 200,000 Russians came to Serbia last year, and with them numerous changes that have been already felt by many – in their wallets. Euronews.rs. <https://www.euronews.rs/biznis/biznis-vesti/73853/u-srbiju-je-prosle-godine-doslo-okolo-200000-rusa-a-sa-njima-i-brojne-promene-koje-su-mnogi-vec-osetili-u-novcaniku/vest>
- The refugee and migrant crisis. (2022). Retrieved 8 August 2022, from <https://www.unicef.org/serbia/en/refugee-and-migrant-crisis>

APPENDIX / ПРИЛОГ

Табела 1. Дескриптивна статистика и ANOVA на мерама емпатијске реакције / Table 1. Descriptive statistics and ANOVA on measures of empathic reaction

	Група/Groups	M	SD	ANOVA F statistic/statistic	Значајност / Significance
Укупна емпатијска реакција / Total empathic reaction	1 – Група/Group	3.966	1.141		
	2 – Група/Group	4.057	.912		
	3 – Група/Group	4.446	.690		
	4 – Група/Group	4.090	.892		
	Укупно/Total	4.128	.934	2.746	.044
Позитивна емпатијска мера / Positive empathic reaction	1 – Група/Group	3.828	1.313		
	2 – Група/Group	3.993	.9724		
	3 – Група/Group	4.441	.8345		
	4 – Група/Group	3.900	1.111		
	Укупно/Total	4.031	1.030	3.460	.017
Негативна емпатијска реакција / Negative empathic reaction	1 – Група/Group	4.103	1.095		
	2 – Група/Group	4.121	1.065		
	3 – Група/Group	4.451	.702		
	4 – Група/Group	4.280	.834		
	Укупно/Total	4.225	.959	1.594	.192

1 – Избеглице са Блиског истока, 2 – Економски мигранти са Блиског истока, 3 – Избеглице из источне Европе, 4 – Економски мигранти из источне Европе / 1 – Refugees from the Middle East, 2 – Economic migrants from the Middle East, 3 – Refugees from Eastern Europe, 4 – Economic migrants from Eastern Europe.

← НАЗАД

← БАСК

Табела 2. *Bonferroni post hoc test* мера емпатијске реакције
/ Table 2. *Bonferroni post hoc test of empathic reactions*

	Група/Group	M	Sd	Значајне разлике (.05) / Significant differences (.05)
Позитивна емпатијска мера / Positive empathic reaction	1 – Група/Group	3.828	1.313	Између групе / Between groups 3 i 1 = .614; 3 i 4 = .541
	2 – Група/Group	3.993	.972	
	3 – Група/Group	4.441	.835	
	4 – Група/Group	3.900	1.111	
	Укупно/Total	3.828	1.313	
Укупна емпатијска реакција / Total empathic reaction	1 – Група/Group	3.966	1.141	Између групе / Between groups 3 i 1 = .481
	2 – Група/Group	4.057	.912	
	3 – Група/Group	4.446	.690	
	4 – Група/Group	4.090	.892	
	Укупно/Total	3.966	1.141	

1 – Избеглице са Блиског истока, 2 – Економски мигранти са Блиског истока, 3 – Избеглице из источне Европе, 4 – Економски мигранти из источне Европе / 1 – Refugees from the Middle East, 2 – Economic migrants from the Middle East, 3 – Refugees from Eastern Europe, 4 – Economic migrants from Eastern Europe.

